

genija

KERŠNIK

GOSPOD
JANEZ

 e-knjiga.si

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Janko Kersnik
Gospod Janez

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitvev: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

KERSNIK, Janko, 1852-1897
Gospod Janez [Elektronski vir] / Janko Kersnik. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-061-1 (ePub)
ISBN 978-961-280-062-8 (mobi)
261493504

Janko Kersnik

Gospod Janez

2012

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

O blagor možu, ki ne gane,
ne zmoti ga podoba lepa!
Bridkosti srčne so neznane,
neznana mu ljubezen slepa.

Levstik

Pod širokim holmom, tam doli v prijazni Dolenjski, leži majhna vas; Grm jo imenujejo. Na holmu, skoraj pod vrhom stoji prijazna, na novo pobeljena cerkev z nizkim, poleg nje prosto stojčim zvonikom, katerega line zakrivajo široki, rdeče pobarvani zatvori. Tudi jabolko vrhu stolpa in križ na njem, vse se blešči v zahajajočem soncu tako svetlo, da je videti že od daleč vse prenovljeno in popravljeno.

Prav tako tudi bližnji farovž, katerega belo zidovje se sveti skozi goste, polne veje sadnega drevja, katero obdaja majhno poslopje. Po njegovi strehi se kažejo široke rdeče proge nove opeke ter jasno pričajo, da ni še dolgo tega, kar je mojster krovec preložil in prekril vso streho. Ko bi pa kdo še dvojil o tem, prepriča ga do dobrega letna številka, narejena gori pod slemenom iz rdeče opeke; ona nam pripoveduje leto, v katerem so se vršile vse te poprave in v katerem tudi pričenja naša povest.

Pod farovžem, skrit za tremi košatimi orehi, stoji majhen hlev, tudi lastnina duhovnega gospoda, kateremu je v varstvo izročena grmska fara, in nekoliko niže proti vasi kaže se nam napol zidana, z živo trto preprežena hišica – cerkvenikovo stanovanje. To

rabi tudi za učilnico; kajti učitelja in šolskega poslopja Grm nima; zato pa se bavijo župniki s poučevanjem in cerkovnik mora v ta namen prepuščati svojo dokaj prostorno sobo.

Pod župniščem – na južnem brdu, razteza se prostoren vrt in visoke, raznobarvne georgine, ki rasto in cveto po robu gredic, pričajo nam molče, da prihaja že jesen v deželo. V spodnjem koncu vrta stoji zelena lopa, katero krije z debelimi grozdi obložena vinska trta, in pred njo sloni nocoj ob trdni leseni ograji visokoraščen mož, čigar oprava nam kaže njegov stan: grmski župnik, gospod Janez.

Od tu se odpira krasen razgled čez daljno ravnino, po kateri se vije srebrnemu traku enak širok potok in poleg njega bela, prašna cesta.

Tja, na cesto je upiral župnik neprestano svoje oči ter časih zakril čelo z desnico, ako mu je zahajajoče sonce temnilo pogled. Medtem pa je pušil venomer iz dolge lesene pipe.

Za njim na vrtni gredi pa je kopal rjavi pes, prepeličar, črno prst ter lovil miši.

Celo uro skoraj se je že mudil župnik na vrtu ter hodil gledat čez ograjo tja dol v ravnino; pričakoval je nekoga. In kakor že večkrat nocoj, tako se je tudi sedaj zopet obrnil z nekoliko nejevoljnim obrazom od ograje ter vrnil se po peščeni poti med gredicami proti župnišču in od tam zopet nazaj.

»Ne bo ga!« govoril je polglasno ter prižgal ugaslo pipo.

Bil je – kakor smo že omenili – visokoraščen mož, malo preko trideset let, koščten in skoraj suh. Ali lice njegovo ni bilo blede in izpod gostih črnih obrvi je zrlo dvoje prijaznih, sivih oči. Na glavi je nosil majhno, črno čepico, opravljen pa je bil v dolgo, temno suknjo.

Postal je zopet ob ograji; tam doli v ravnini, kjer je cesta delala majhen ovinek, dvignil se je prašen oblačec in kmalu potem se je prikazal iz njega lahek, odprti voz, katerega je vlekel uren konjič.

»Ah, vendar, vendar!« dejal je župnik nekako veselo; spoznal je bil svoj voz ter vedel, da se pelje v njem oni, katerega je že tako dolgo pričakoval. Z naglimi koraki se je vrnil v farovž in med vrati glasno zaklical: »Urša, Urša, je li vse pripravljeno? Peter že prihaja!«

Mogočna, kmetsko opravljena ženska, katero je vsak na prvi pogled spoznal za sestro župnikovo, pristopila je na prag.

»Vse, vse!« odgovorila je tudi z veselim glasom; »Bog zna, kakšen je Peter? Toliko let ga nisem videla.«

In oba, brat in sestra, sta šla k vrtni ograji pogledat v dolino, kjer se je urni vozič vedno bolj bližal domači vasi. Kmalu je bil pod klancem in nekoliko minut pozneje je postal pred farovžem.

Iz voza je stopil elegantno, gosposko opravljen mož ter burno pozdravil župnika, hitečega mu naproti. Bila sta oba enake velikosti in tudi skoraj enakih let; gosta, dolga, črna brada je zakrivila prišlecu pol obraza, a na glavi se je pokazala majhna pleša, ko je snel klobuk v vesel pozdrav.

»Da si le prišel, Peter! Kako sem te vesel!« dejal je župnik ter vodil gosta do stopnic.

A tu je prišla Urša.

Tudi ona je hotela ponuditi prišlecu roko; a ugledavši pred seboj moža, katerega ji je bila domišljija prej popolnoma drugačnega slikala, obstala je ter malo v zadregi dejala:

»Ah, Peter – gospod Peter! Ni vas moči spoznati!«

»Kajne – brada, brada?« odgovori ta veselo. »Pa stran z gospodom! Tikaj me, kakor si me nekdam pred petnajstimi leti – saj od tedaj se menda nisva videla – če ne, ti bom vračal!«

Prijateljica sta kmalu potem sedela pri kozarcu vina, Urša pa je pospravljala sobo v red, namenjeno župnikovemu gostu, in rado-vedno ogledovala majhen usnjat, pa lepo okovan kovček, katerega je bil prinesel hlapec z voza.

»Torej tukaj prebivaš ti?« dejal je med pogovorom novodošlec ter ozrl se po stenah

»Da, da, tukaj!« nasmehnil se je župnik in tlačil zopet tobak v svojo pipo.

»Pa vrane in kavke in zajce tudi še streljaš!« omenil je oni, ka-zoč na lepo puško, visečo ob steni.

»Tudi še! Ha, ha!«

»Poleg tega pa – duše paseš! Ha, ha!«

Župnik se je pri zadnji prijateljevi opomnji ni smejal, nego bli-skoma se je ozrl v Petra, kakor bi hotel pozvedeti, se li oni šali. – Pa Peter je ogledoval od daleč veliko odprto omaro v kotu, kjer je videl mnogo knjig nakopičenih in med njimi polno časopisov, vse v nekem neredu, kakor je navadno pri ljudeh, ki mnogo bero, a ljubijo naglo razliko v taki duševni hrani.

»Koliko je pač tega, kar sva se zadnjikrat sešla – Janez?« vpra-šal je oni po kratkem molku.

»Lahko je zračunati! V prvem letu po novi maši moji obiskal si me na Gorenjskem, tedaj si bil stopil v državno službo – in jaz sem sedaj enajst let duhovnik. Torej – čez deset let zopet!«

»Da, da; tako je! In Urše nisem videl, odkar sem odrinil na vseučilišče. Pa vedno je – enaka. Kdaj si jo vzela k sebi?«

»Letos stoprav, ko sem postal sam svoj – gospod!«

»Ah, letos!«

»Naučila se je nekoliko kuhati in gospodariti in – stara je tudi že dovolj!« nasmehne se gospod Janez.

»Kanonična leta! Da, da,« pritrди Peter; »pa kako je doma pri vaših? – Oče so umrli in kaj počno mati?«

»So tudi umrli! Brat je gospodar. Pa jaz že dolgo nisem bil tam.«

»Kakor pri naših! In tudi mene ni bilo že dolgo, dolgo v domačo vas!«

Molčala sta nekoliko časa; vglobila sta se vsak v svoje misli, pa vendar oba v enake.

Peter se je prvi vzdramil.

»Si li zadovoljen – Janez?« vprašal je naglo ter uprl svoj temni, bodeči pogled v župnikovo resno lice.

Le-ta se je nasmehnil, ne posiljeno, nego mirno, naravno in skoro veselo; ozrl se je obenem v prijatelja.

»Da, Peter, zadovoljen sem! – Česa mi je pogrešati?« pristavil je po kratkem molku.

Peter je obrnil svoje oči v drugo stran. Pogled in besede župnikove so bile tako prepričevalne, da ni vedel ugovora; pa vesel tudi ni bil onih besed.

»In ti?« vprašal je sedaj župnik.

»Ah, jaz, jaz –! Kaj pa je zadovoljnost? Kaj pa je – sreča?«

Nagubančil je čelo ter segel po kozarcu, katerega si je bil z vinom napolnil. Toda pil ni; kozarec je vrtil med prsti in zrl v nasprotno steno.

Tudi župnik je gledal za oblaki, kateri so se gosto dvigali iz njegove pipe. Pa bilo mu ni na tem, da bi nadaljeval takov pogovor.

»Nekoliko časa boš ostal pri meni, Peter?« vprašal je prijatelja.

»Dolgo ne morem; nekoliko dni morda – ako me boš hotel. Dopust moj v kratkem poteče in potem itak ne bom daleč od tu.«

»Dobro uro imaš do Križa. Kateri naju bi si bil mislil pred leti, da bodeva kdaj tako blizu in tako različno poslovala?«

»Res je! Pa razlika vendar ni tolika!« smeje se zopet Peter. »Jaz sem sodnik, okrajni sodnik za ta svet – ti pa delaš za – onega!«

»Ti si vedno stari –« omenil je župnik z lahkim smehljajem.

»Grešnik – kajne?« Konča Peter njegovo opomnjo.

Župnikova sestra je vstopila in za njo farovška dekla; prinesli sta večerjo. Urša je na Petrovo vabilo sedla k mizi in pogovor se je sukalo o nekdanjih srečnih otroških in mladeniških letih, katera so prebili vsi še doma v rojstveni vasi.

Potem sta šla prijatelja na kratek sprehod v dolino.

Mesec je svetil skozi gosto sadno drevje, katero je rastlo ob potu, tekočem čez holm, in po bližnjih vinogradih peli so še kasni cvrčki enoglasno svojo pesem.

»Ali še pesmariš in verze kuješ, Janez?« vpraša zdajci župnikov gost prijatelja.

Da je bilo svetleje, videl bi bil, kako je lahka rdečica oblila župnikovo lice.

»Še!« dejal je naglo ter pristavil: »Za kratek čas!«

»Srečen človek! Da imaš še časa dovolj za to!«

»Kujem jih! Potem jih pa požigam!«

»Ah, to tudi še?« zasmeje se Peter. Potem pa je zasukal pogovor na drug predmet.

II

Pet dni je že minilo, odkar je župnikov gost bival v farovžu. Iz prvega je bilo skoraj videti, da ne ostane dolgo – župnikova sestra je tako prerokovala, kajti dozdevalo se ji je, da se Peter dolgočasi – toda dan za dnevom je bilo bolje in naposled je Urša ob priliki šepnila gospodu Janezu, da je Petru morda vendarle povšeči tukaj v Grmu.

Le-ta se je zadovoljno nasmehnil.

Prav istega dne pa je po večerji obrnil se Peter do prijatelja ter dejal obžaluje: »Čas poteka, ljubi moj; dva, tri dni morda še, potem pa moram zopet od tod.«

»Kaj boš hodil? Dopust ti mine v treh tednih, torej čemu in po kaj drugam? Seveda, dolgočasiš se tu!«

»Kaj še, Janez! O tem ni govora; da bi mi bilo moči le vedno tako mirno živeti kakor tu pri tebi!«

»Ah, le počakaj! Ko si boš uredil svoje stanovanje in svojo pisarno na Križu, ko boš oblasten gospod sodnik – kako mirno ti bodo tekle ure; še mar ti ne bode, da bi me zopet obiskal, če ne bom siloma privel te semkaj.«

Župnik se je smejal in pripravljaval desko in kamence za šah, s katerim sta se sleherni večer zabavala.

»Ko bi ti vedel, kako pusto in prazno je naše življenje, kako suho naše delovanje!«

»In oženil se boš morda vendar!« šali se Janez ter se nasmehne.

Ko bi se bil vtem ozrl v svojega gosta, videl bi bil, kakov mrachen, temen oblak mu je legel na čelo. Toda župnik je govoril to brez vsakega namena in zato tudi ni bil pozoren.

»Prepozno, prepozno!« dejal je Peter s posiljenim smehom.

»Čudno, da še nisi mislil na to,« oglasi se zopet Janez.

»A še bolj čudno, da me ti spominjaš tega,« smeje se sedaj bolj na lahko oni.

»Zakaj? Jaz sem že davno mislil, da te bom poročal – in sedaj bi bila prav prilika, ko sem tako blizu.«

»Ne šali se, ljubi moj! Tudi meni velja kakor tebi: coelebs manebis –«

»Bodemo videli!« deje župnik in prične igro.

A Peter je sedel zamišljen v stolu in zrl predse.

»Kako sodiš ti o – ljubezni?« vprašal je zdajci ter malo ponehal, preden je izgovoril zadnjo besedo.

Janeza je vprašanje nekoliko osupnilo, naslonil se je polagoma nazaj ob steno; a bistro oko svoje je uprl v prijatelja.

»O – ljubezni.« Jaz te ne umejem; kako misliš to?«

»Kaj je ljubezen?«

»Smešno vprašanje! Da bi ti jo filozofično tolmačil – –«

»Ne, ne! Jaz ne maram ni tvoje morale ni svetopisemskih razlaganj – povej mi, kako ti sodiš ta čut po – svoje, iz svojega prepričanja, recimo, iz svoje izkušnje!«

»Izkušnje,« nasmeje se župnik; »tiste naše gimnazialske neumne zaljubljenosti vendar ne boš imenoval izkušnje! A prepričanje? Vedi, jaz o tem vprašanju nikdar nisem premišljeval in haha – tudi to mi lahko veruješ, da nisem bil nikdar v pravem pomenu

besede zaljubljen. Sicer pa – ljubezen, ljubezen, spolna ljubezen! Jaz je ne morem drugače tolmačiti nego z zgolj naravnega stališča, in kakor se lahko vina ogiblješ, ako hočeš, tako se tudi ljubezni lahko umakneš, da imaš trdno voljo.«

»Ah, Janez, Janez! In ti si poet?«

Peter se je skoraj bridko nasmehnil.

»Je li treba, da pozna poet vse strasti?«

Župnik se je še vedno smehljaj, toda videti je bilo vendar, da mu pogovor ni prav po volji. Tudi Peter je umolknil in pričela sta svojo igro.

Tudi ko sta se razšla k počitku, ni bilo več govora o prejšnjem predmetu.

Drugega dne je ukazal župnik vpreči svojega konjiča ter se je odpeljal dve uri daleč obiskat starega znanca duhovnika. Peter pa ni hotel tja; toda ker se je župnik moral voziti skozi vas, v katere obližju je bila majhna, a vendar od tujcev dovolj obiskana kopel, sklenil je spremiti prijatelja do tja in ga ondi zopet počakati.

Krasno jutro je bilo, ko sta se vozila po gladki cesti mimo rosnih travnikov in med visokimi brajdami, po katerih je zorelo grozdje. Župnik je razkazoval prijatelju vasi in sela, stoječa po bližnjih sončnatih brdih, in gradiče, katerih belo zidovje se je svetilo tu in tam po nizkih holmih izza gostega zelenja.

Kmalu sta bila na mestu, kjer je hotel z voza stopiti sodnik. Po kratkem dogovoru, kje in kdaj se zopet snideta, krenil je le-ta proti kopeli, a župnik se je peljal dalje.

Medtem ko meri Peter prašno stransko cesto, imamo priliko, seznaniti čitatelje malo bolj z njegovo osebo, akoprav nam ne preostaja več mnogo novega o njej.

Peter vam je bil dovršil vseučiliške študije na Dunaju, a prepotoval medtem in tudi pozneje še eno leto z bogato nemško

rodbino, v kateri je služboval za domačega učitelja, velik del zahodne Evrope ter naposled stopil v državno službo, iz prvega na Dunaju, potem pa je odšel v ožjo domovino svojo. Spretnemu delavcu posrečilo se mu je – seveda nekoliko tudi po svojih vplivnih znanstvih na merodajnem mestu – v primerno kratkem času imenovan biti sodnikom v Križu, v kateri okraj je spadala tudi župa prijatelja njegova Janeza. Svojo novo službovanje je bil prav zdaj pričel, a ker se je ponudila prilika, porabil je kratek dopust, da ga prebije pri starem součencu in najožjem rojaku svojem.

Bil je danes izredno dobre volje in o sinočnjem temnem oblaku ni bilo več sledu na njegovem čelu. Žvižgal je veselo predse ter vihtil palico v roki, odzdravljal srečajočim kmetom in tako dospel kmalu na majhen klanec, raz katerega se mu je odprl prijazen razgled v dolino in v njej tik pod klancem ležečo kopel.

Ako pravimo kopel, s tem ne nameravamo Bog vedi kaj. Nekoliko lepše zidanih hiš, kakor jih nahajamo v naših mestih, to je bilo vse. A gorki vrelci, ki so tu prihajali na dan, bili so po trditvi zdravnikov izvrstni in zato je prihajalo leto za letom več tujcev semkaj – največ bolnih, ki so iskali zdravja, a ne zabave; pa časih se je prikazal tudi eden ali drugi, ki je tu iskal le prilike, pobiti prosti svoj čas.

Peter je postal nekoliko časa vrhu klanca ter ogledoval vasico pod seboj.

Ropot voza ga opozori, da se obrne, a v tem trenutku ustavil je voznik – malo nenavadno opravljen gospod srednje starosti, očitvidno mali graščak iz okolice – svoje nizke, a čile konjiče poleg njega.

»Ah, gospod sodnik, kaj pa vi tukaj?« klical je oni z voza, prisedite semkaj – saj ste namenjeni v kopel?«

»Da, da gospod Ivanič! Toda pojdiva raje peš; tako blizu je v vas.«

»Ne, ne, le prisedite! Peljati se morava; tu doli je mnogo gospde in« – pri tem je graščak tlesknil zadovoljno z jezikom – »nekoliko lepih gospa. Peljati se morava, kakor se spodobi. Jaka!«

Pri tem se je obrnil k slugi, kateri je sedel v svoji nekoliko zamazani livreji za njim na vozu.

Jaka je skočil z voza ter pomagal sodniku na nekoliko neroden sedež poleg graščaka in voz je zdrdral navzdol po klancu, na lahko visečem.

»Pa kako prihajate vendar semkaj – in po kaj?« vpraša Ivanič vnovič sodnika.

Le-ta mu razloži zgodovino svojega dopusta.

»Ah, v Grmu bivate – pri Janezu, pri gospodu Janezu?« deje zategnjeno graščak. »Ljubezniv gospod je to, jako ljubezniv!« pristavi potem naglo.

»Ga li poznate?«

»Oh, da – a, ne, ne! Sam ne vem, kako bi dejal – videla sva se menda enkrat! Pa drugi vedo mnogo lepega o njem. Ah, glejte, glejte. Tu se že gospe sprehajajo – jutranja promenada, jutranja promenada.« Oziral se je medtem koketno po dveh ali treh šetalcih, med katerimi je bila v istini postarna gospa.

Ivanič je bil malo kratkoviden.

»Čestitam, čestitam, gospod Ivanič – toda tej se ne boste laskali,« smeje se sodnik.

»Kdo ve – kdo ve? Le potrpite do obeda! To vam bode zabava – pravijo, da je bogata Rusinja tu v kopeli, ali je Francozinja – jaz ne vem; toda bogata, silno bogata je!«

»In njej se boste žrtvovali ves današnji dan?« Šali se Peter.

»Kdo ve, kdo ve?«

Nategnil je pri tam vajeti konjičema, da sta privzdignila glavi in repa ter v naglem, iskrem diru zavila proti veliki gostilni, kjer je nameraval Ivanič ostati.

»Tu je tudi table d'hote; pridite semkaj opoldne – tu se vse vidi – zabavati se hočemo in – Rusinja pride tudi.«

»Ste li že tako gotovi tega?« deje ironično sodnik.

»Ah, mi! Kdo ve, kdo ve? Mi imamo povsod stražnike svoje in ovaduhe. Torej na svidenje!«

Gračak je odšel v gostilno, Peter pa je krenil peš po vasi.

Pa tudi, akoprav je bil prvič v tem kraju, ni mu bilo namenjeno, da bi ostal sam in nepoznan, kakor si je skoraj želel. Zavil je konec strmih in z debelim prahom pokritih ulic proti majhnemu parku – ako smemo primitiven vrtič tako imenovati – sredi kate-rega je stala enonadstropna, lepo pobeljena hiša. Iznad strehe je vihrala belo-rdeča zastava in po njej je sodil Peter, da je tu kopel in vrtič, kraj nje pa – park in sprehajališče. A komaj je tam vstopil, že ga pozdravi ženski glas:

»Gospod sodnik! To je lepo, to je krasno, pridete! Kdo bi si mislil. Pa vedite, sanjalo se mi je prav danes o vas – ah, pa sedaj ostanete – kajne – kje ste si izbrali stanovanje, morda blizu nas?« –

»Ne, ne, milostiva,« prerezal je Vran gostobesedni gospe neskončno nit njenih vprašanj – samo danes bom tu, samo danes. Popoldne se že vrnem. A vam dobro hasne kopel – izvrstno izgledate.«

»Mislite? Pa samih nas vendar ne boste pustili; tu je še gospa Mlakarjeva s hčerko svojo, gospa lekarjeva s Križa z majhnim sinom – mnogo, mnogo znancev.«

Peter je sklenil na vsak način iznebiti se te družbe, od katere si je obetal malo, malo zabave. Zgovorna znanka njegova je bila soproga postarnega adjunkta s Križa; premišljeval je, kako bi se

najlepše izgovoril, a naposled je zinil nekaj o silnih opravilih ter obljubil, da se snide z drugimi pri table d'hote.

»Zakaj li nisem šel z Janezom?« dejal je sam v sebi, ko je hitel mimo kopeli proti bližnjemu gozdu. Bal se je, da sreča še kaj nadležnežev.

Po gozdu je bilo mnogo potov križem narejenih in na ovinkih so stale surove tesne klopi in mize. Hodil in posedal je tam okoli, a tudi tu je bilo dolgčas, in sklenil je postaviti se vsem nevarnostim v bran in vrniti se v kopel.

Čul je za seboj veselo govorico in osupnjen se je obrnil, ko je spoznal francoščino.

Dva gospoda in dve gospe so prihajali za njim; videli so se tujci.

Sodniku ni bilo mar do njih in šel je počasi dalje; oni so morali mimo njega.

Gospoda sta šla naprej ter radovedno pogledala vstran stopivšega Vrana. Istotako je storila prva gospa; a druga je vezala šopek poljskih cvetic in zato ni bila pozorna na drugo. Tudi Peter je ni pogledal, nego korakal počasi navzdol. A stoprav ko je bila poleg njega, obrnil se je napol v njo in malomarno zopet vstran, a nekaj znanega mu je oči sililo nagloma zopet nazaj v lepi obraz tujke, in tudi ona se je ozrla vanj.

Čuden vtis je napravil ta vzajemni pogled na oba.

Sodnik se je stresel kakor trepetlika v večernem pišu in bled kakor na novo pobeljen zid je ustavil svoj korak. A takoj potem mu je šinila kri v lice in krog tesno stisnjenih usten mu je legel izraz silnega zaničevanja in sovraštva.

Tujka pa ni ustavila koraka svojega; glas začudenja je komaj utešila in malo blede v lice šla je urno za drugimi.

Na prvem ovinku se je ozrla napol nazaj, kakor človek, ki se hoče uveriti, je li prav videl ali ne. Prepričala se je, da je oči niso zmotile. Drugi izmed družbe tega prizora niso opazili.

Doli na robu gozda je bilo čuti že njihovo veselo govorjenje, ko je Peter stal še na istem mestu in opiral se ob debelo gabrovo deblo kraj pota.

»To srečanje, to srečanje!« šepetal je in stiskal bel robec v rokah, a časih obrisal si pot s čela.

»Zakaj nisem šel z Janezom? Pa kaj – kaj sedaj? Ne, ne videti je ne maram več, hajdimo stran, le stran, da je ne vidim več!«

Napotil se je proti vasi.

Treba je, da se ozremo celih deset let nazaj.

Lepega, gorkega septembrovega večera je bilo, ko se je naš znanec, tedaj domači učitelj in potni spremljevalec bogate dunajske rodovine, sprehajal sam po krasnem, s štirimi vrstami košatih dreves obsajenem Novem trgu staroslavnega renskega mest – Kolonje. Otresel se je bil za par uric mučnega vsakdanjega posla, poučevanja in spremljevanja razvajenih paglavcev, in kdor ve, kakovo je tako delo, umel bode tudi, kako vesel in dobre volje je bil Vran, ko je vedel, da ima nocoj nekoliko prostih trenutkov pred seboj. Ogledati je hotel mesto tudi enkrat sam po svoje, ne da bi se ravnal po strogem, zapovedanem načrtu, po katerem se mu je bilo treba ravnati skoraj sleherni dan. Mlademu, lahkoživemu možu, kakršen je bil on, povzročevalo je to zadnje mnogo več zatajevanja in muke nego kakemu drugemu v enakem položaju, toda – kruh, kruh – vsakdanji kruh!

Marsikaj mu je bilo v mislih, ko se je šetal med množico v gosti senci drevoredni – celo stari oče njegov se mu je vsilil v spomin s pripovedkami svojimi o »božji poti v Kelmorajn«; staremu možu se pač niti sanjalo ni, da bode vnuk njegov sam kdaj hodil po onem slavnem mestu – a da mu tedaj »božja pot« ne bo v namenu.

Dvakrat je bil že premeril Novi trg ter krenil potem v stranske ulice proti reki Reni, ne da bi kaj nameraval, nego prepustil se je slučaju.

A nekaj je vendar nameraval! Doživel bi bil rad kaj posebnega, kaj zanimivega, kaj pikantnega. Imel je jedva triindvajset let – kdo bi mu torej zameril, da je hrepenel po nenavadnem – in celo tu na tujem, v staroslavni Kolonji! Do sedaj mu usoda še ni bila nikdar mila v tem oziru; morda je pa v domišljijah svojih tudi preveč zahteval od nje. Pa še nekaj! Ta mladi mož ljubezni še ni poznal. Srce mu je sicer utripalo, kadar se je ozrla vanj gospa baronica, mati njegovih varovancev; oči te krasne žene so bile čudovite – Peter se jih je bal in vedno povešal svoje, kadar ga je pogledala. Celo guvernanta, bleda gospica, dve leti starejša od Petra, spravila ga je v zadrego in spominjal se je, da se mu je sanjalo dvakrat ali trikrat o njej in da jo je poljubil – toda ljubezen, ljubezen mu je bila neznana. In vendar bi jo bil rad poznal, hrepenel je po njej in tudi nocoj je iskal in želel si je nekaj romantičnega, poetičnega in naposled – zaljubljenega.

Pomračilo se je bilo že in po ulicah so vžigali svetilnice.

Zdajci ugleda Peter pred seboj deklico, opravljeno skromno, a vendar okusno, lepe, vitke rasti, in kolikor je mogel v mraku soditi, jako mlado. Vsega obraza še ni mogel videti. Pospešil je nehote svoj korak ter se nasmehnil, češ tu bo nekaj romantičnega.

Deklica je nesla majhen zaboj, in bodisi da ni bila dosti pazna – zaboj ji je zdrknil hipno iz rok, in padšemu na tla, izsulo se je iz njega vsakovrstno šivalno orodje, klobčiči in kos tkanine.

Akoprav ta tvarina sama po sebi ni bila nič manj nego poetična ali romantična, priskočil je Vran vendar naglo in veselo in pomagal deklici pobirati raztresene stvari.

Ona je bila v silni zadregi.

»Hvala vam, hvala!« hitela je ter spravljalala škarje in niti, ne da bi pazila na red.

A Peter je izgubil prirojeno bojzljivost in se ni dal tako hitro odpraviti.

»Ali še česa pogrešate? Počakajte, da poiščem!«

»Ne, ne, ničesar ne pogrešam! Hvala lepa!«

Hotela je dalje.

Pa Vran je bil že poleg nje.

»Dovolite,« dejal je običajno, »da vas spremim; morda se vam še – – –« pristavil je v zadregi.

»Ah, vi mislite, da še enkrat izgubim po nerodnosti svoje reči,« nasmeje se deklica veselo.

»Ah, ne! Pa če mi dovolite, da grem z vami.«

Zopet ni imel več besede.

Ona se je naglo ozrla vanj in v osebi in na licu Petrovem je morda našla dovolj zaupanja vrednega; dejala je hitro:

»Ne stanujem že daleč! Tam doli na koncu ulic!«

Peter je smatral to za dovoljenje ter šel poleg nje; ali ona je bila vendar pospešila korak svoj.

Razgovarjala sta se o lepih jesenskih dnevih, o vremenu – celo o vojski – (tedaj je bila vojna v Nemcih) – in pri tem je opazil Peter, da ima spremljevalka njegova krasen, mlad obrazek in oči, o katerih se mu je dozdevalo, da žare kakor oglje. In kdo bi mu tega ne verjel?

Predstavil se ni in tudi nje ni vprašal o osebnih njenih stvareh; mar mu ni bilo do tega, kajti polastila se ga je majhna razburjenost. Govorila sta nemški in francoski, kakor jima je naletelo.

Vranova nemščina in francoščina pa je menda povzročila, da je deklica omenila:

»Vi ste tujec – ali ne?«

»Sem, sem!« dejal je Peter, a prej nego mu je bilo moči še kaj reči, obstala je ona pred visoko, dolgo hišo.

»Tu sem doma! Hvala vam še enkrat, gospod!«

Podala mu je roko.

Vran ni vedel drugega, nego prikloniti se, in vtem je ona že izginila v veži.

Kakor v sanjah, toda vesel, nenavadno vesel se je vrnil Peter. Domov pa še ni hotel niti mogel; kajti na koncu ulice se je obrnil nehote in potem jo še dvakrat, trikrat prehodil gor in dol; v hiši, kjer sta se ločila z dekletcem, gorelo je mnogo luči, mnogo oken je bilo razsvetljenih, a kdo bi vedel, za katerim je bivala njegova nova znanka!

Potem ga je začelo jeziti, da se ni bil predstavil in da nje ni povprašal, kdo je in kaj in tako dalje – – –

Pa naposled je moral domov. – – –

Drugega večera se je sprehajal zopet po Novem trgu in zavil v znane stranske ulice; in tako je storil tretji dan; pa vselej zaman. Deklice ni bilo.

Koliko bi bil on rad žrtvoval, da bi se bil oprostil za ves dan od gojencev svojih, toda to je bilo nemogoče – še celo zvečer, sleher ni večer ne pojde za dolgo; tako je ugibal.

Četrtega dne po onem srečanju se je sprehajal Vran s svojima gojencema po mestu. Bilo je popoldne pred obedom. Kakor naravno vodil je neutrudljivi Peter učenca svoja po obližju znane ulice, kamor je sicer mogel le zvečer. In danes ga njegova slutnja ni prevarila. V drevoredu na Novem trgu je srečal zdajci znanko svojo. Tudi ona ga je spoznala, in že prej nego je pozdravil, je zardevši povabila oči, a potem prijazno odzdravila.

»Kdo li je ta gospodična?« vprašal je zvedavo eden gojencev.

»Ne vem,« dejal je odkritosrčno Vran; pa v zadregi je bil malo.

»Čemu jo pa pozdravljate?« de z otroško nagajivostjo starejši baronič.

»Govoril sem nekje z njo ali pa sem se – zmotil!«

Sedaj so se vsi trije smejali in še pri doma pri obedu je pripovedoval baronič Hugo, kaj se je pripetilo gospodu učitelju.

Ta je bil sedaj v veliki zadregi, zlasti ko je instinktivno čutil, da ga baronica strogo opazuje, toda izgovoril se je, da je bilo pomotoma.

Zvečer pa je stal zopet na straži, kajti sodil je, da je šla »ona« popoldne od doma in da se ji je vrniti ob času kakor zadnjič. In ni se zmotil. V mraku je prihajala domov.

Ogovoril jo je in dozdevalo se mu je, da ga nikakor ni začudeno pogledala, nego kakor bi bila že stara znanca.

Najprej pa ji je povedal nocoj, kdo je in od kod, in govoril je toliko o samem sebi, da sta že stala pred dekličinim stanovanjem, ne da bi bil zvedel njeno ime. Šele zdaj se je domislil zamude.

»In vi?« dejal je skoraj bojzljivo. »Ali mi hočete povedati svoje ime?«

»Helena!« odgovorila je polglasno.

»Hvala vam! Ali vas bodem še kdaj videl? Štirinajst dni, tri tedne morda ostanemo še tu v Kolonji – potem pa idemo zopet stran, stran, daleč stran – – potem pa se ne bodeva videla nikdar več.«

Končal je z lahkim, pa skoraj boleznim smehom.

Tudi ona je postala nekoliko nemirna.

»Jutri torej?« vprašal je zopet Peter.

»Tako kmalu že odidete!« hiti Helena, ne da bi odgovorila njegovemu vprašanju.

»Seveda! Torej boste dovolili, da vas jutri zopet počakam.«

»Ne, ne! Kaj bo rekla teta, ko bi zvedela? Toda, pridite k nam – – – ah, to tudi ne gre!« –

Petru se je poslednje zdelo nekoliko nerodno.

»Bodi si! Jutri ob tem času torej. Pa tam gori na Novem trgu v četrtem drevoredu.«

Rekla je vse to skoraj nejevoljno.

»Tam, kjer smo se srečali danes?«

»Tam, tam! Lahko noč!«

Peter je čutil njeno mehko ročico v svoji – toda vtem je bila Helena že izginila v hišo.

Dr drugega dne je Peter zvedel več. Deklica mu je povedala, da ima edino teto, s katero živita skupaj, in da si z delom služita svoj kruh. Pravila mu je vse to otročje zaupljivo, da ga je skoraj ganilo. Zvedel je tudi, da ima šele sedemnajst let in da sta ji roditelja v kratkem pomrla. Oče je bil prej bogat trgovec, a nesrečne špekulacije so mu vzele imetje in tuga – življenje. Soproga ga ni dolgo preživela in Helena, njihova jako skrbno odgojevana hčerka, je morala zdaj z edino sorodnico, staro teto, iskati si kruha svojega s tem, čemur se je bila priučila.

Poučevala je otroke v raznih znanih rodbinah ali pa s finimi ročnimi deli služila živež teti in sebi.

»Glejte, glejte! Saj sva skoraj kolega!« vzkliknil je Peter veselo in tudi deklici je izginil tožni izraz z lica, kateri ji je legel tja pri onih bridkih spominih.

Pol ure jima je minilo, da nista vedela kdaj. Pri slovesu ponovi Vran nenavadno svoje vprašanje, kdaj se bodeta zopet videla.

»Obiščite nas,« deje Helena; »povedala sem teti o vas in teta dovoljuje, da pridete.«

»A jaz morem samo zvečer,« ugovarja Peter.

»Dobro, pa pridite zvečer! Takoj sedaj, če hočete!«

Petru se je to vabilo malo nenavadno zdelo, a šel je vendar za deklico po razsvetljenih stopnicah.

»Mi stanujemo visoko!« smeje se Helena, zapazivši, da Vran v tretjem nadstropju gleda, bode li konec stopnic ali ne.

V četrtem nadstropju je odprla Helena vrata mostovžu in malo potem je stal Peter v nizki, pa prostorni sobi pred postarno gospo, katera ga je ogledovala nezaupljivo in ne da bi zinila besedico. –

»To je oni gospod, ki mi je pobral klobčiče,« smeje se Helena.

»Dovolite – jaz – ne vem – pa – povabila – oprostite –«

Peter ni vedel, kaj bi rekel.

»Ti si dovolila, teta, da nas ta gospod obišče, in jaz sem ga pri-vedla –«

»Pa ob tem času, Helena?« zavrne starka z očitajočim glasom.

»Ta gospod ne utegne! On mora otroke poučevati kakor jaz!« šali se deklica.

To je bilo teti še sumnjiveje.

»Ne utegne podnevi?« vpraša žena.

»Da, tako je milostiva!« pritrdi Vran, vedno še s klobukom v roki stoječ sredi sobe.

»Torej sedite, sedite vendar,« opomni Helena, katera je bila v sosedni sobici odložila plašček in klobuk.

Kmalu se je vnel razgovor, in ko se je Peter čez kake pol ure ločil, starka ni gledala več osorno za njim.

Prihajal je sleherni večer, ostal po eno uro, pozneje tudi po dve, zunaj pa Helene ni videl. Vedno le doma v navzočnosti tetini.

Bilo je, kakor bi se deklica bala, sama zgovarjati se z njim.

Tako je potekal dan za dnem in Petru čas bivanja v Kolonji. Predzadnji večer je bil prišel in mlada dva človeka sta molče sedela pri brleči svetilnici v Heleninem stanovanju. Teta je bila odšla v kuhinjo.

»Torej pojutrišnjem?« de polglasno Helena, ne da bi se ozrla v Petra.

»Da, da!« odgovori tudi oni po tihem. Molčala sta nekoliko časa.

Zdajci vzdigne deklica glavo, vstane izza mize in se glasno ihteča oklene Petru okoli vratu.

»Helena, Helena!« vzkliknil je on. Bolest in strastna radost, oboje mu je polnilo dušo.

A že se mu je bila izvila in tekla burno k oknu ter na hladno steklo naslonila glavo.

Peter je stopil k njej.

Drznil se ni, objeti jo in stisniti k sebi; – obstal je pri oknu in zrl venkaj v krasno poletno noč.

A nagnil se je vendar k nji.

»Helena, me li ljubiš – kakor ljubim jaz tebe – Helena – ali me ljubiš?« –

Ona je obrnila rdeči, solzni obrazek k njemu. Sedaj bi jo bil objel in poljubil, toda vstopila je teta.

Ostal je še nekoliko časa pri čaju, katerega je bila pristavila teta – v slovo, kakor je dejala – pa odšel je kmalu.

Helena ga je spremila do stopnic.

»Se li moreva videti jutri?« vprašal je Peter ter prijel jo za roko. »Jaz sem prost, popolnoma prost – ves dan – ponoči pa odpotujemo.«

Deklica je malo premišljevala.

»Da, da,« reče potem, »toda ne tu blizu – tam pri mostu mor-da, če hočete – če hočeš – takoj popoldne – in potem pojdeva čez Reno v Deutz; tam me nihče ne pozna – – popoldne torej, izgovorila se bom pri teti.«

»Dobro! Čakal bodem – – –«

»Lahko noč!« hitela je ona in pri tem je čutil Vran gorek poljub na ustnih. -----

Drugega popoldne je pričakoval Peter dolgo, dolgo deklice svoje. Hodil je sem ter tja pred krasnim železnim mostom, ki veže preko široke Rene Kolonjo z mestecem, na onem bregu ležečim; – imenuje se Deutz. Doma je bil vse opravil, kar je bilo treba, svoj kovčeg itak izročil že slugi, in sedaj je bil v istini prost do poznega večera, ko je odhajal železnični vlak.

Okoli štirih stoprav je prišla Helena – nekoliko razburjena in upehana po nagli hoji, toda vesela ...

Oklenila se je tesno roke njegove in tako sta šla čez most, ne da bi bil kdo izpregovoril besedico.

»Kam pojdeva?« vprašal je Vran onkraj mostu.

»Venkaj, venkaj iz mesta – tja proti onim goricam.«

Kmalu sta se sprehajala med krasnimi vrta, ki objemajo lepe vile po gorica na renskem bregu. Samotno je bilo tam in onadva si tudi družbe želela nista. Sedla sta na klop pod košatim orehom, od koder se je odpiral diven razgled na široko, v dolino pod njima tekočo reko, iz katere so odsevali žarki zahajajočega sonca.

Ali onadva nista zrla tja dol. Govorila sta o svoji ljubezni, o bodočnosti, o zopetnem snidenju – in pri tem je držal Peter deklico čez pas in ona mu je stiskala desnico z obema ročicama.

»Ali boš čakala, da pridem zopet?«

»Moraš li vprašati?«

»In me ne boš nikdar pozabila?«

»Tebe? Nikdar, nikdar! Pa ti?«

»Helena!« – – –

Zmračilo se je, ko sta se vračala domov. Pred hišo, kjer je stanovala Helena, sta se ločila; deklica je tiho jokala, a tudi on je le zašepetal: »Zbogom, zbogom, Bog te obvaruj!« – – –

Zatem sta si pridno dopisovala. Vran je končal vse pravniške študije in izpite ter je bil skoraj imenovan pristavom pri sodišču blizu Dunaja. Tedaj mu ni bilo v mislih vračati se v domovino, kajti razen brata tam ni bilo več sorodnikov. Roditelja sta mu že pomrla.

Prvi dopust, katerega je mogel doseči, porabil je v to, da je potoval zopet v Kolonjo. Tam je našel vse, kakor je bilo pred tremi leti, le Helena se mu je dozdevala krasnejša in milejša nego li prej. Teta je bila bolehnata, toda vznemirjala še ni bolehnost nikogar. Tedaj je Vran snubil Heleno svojo pri teti in dogovorili so se, da se bosta pol leta potem poročila.

Srečen in vesel se je vračal Vran po minulem dopustu iz Kolonje ter doma jel pripravljati, kar je bilo potrebnega za novi stan. V nekaterih tednih pa mu piše Helena, da je teta po kratki boleznini umrla in da je ona, ker sama ni mogla ostati, prevzela službo odgojiteljice v plemenitaški rodbini za kratek čas, ki ju še loči do poroke.

Vranu poslednja novica ni bila po volji in najrajši bi bil takoj šel po nevesto svojo, toda druge okolnosti niso dopuščale tega; vztrajati je trebalo še nekoliko mesecev.

Odslej pa so dohajala njena pisma vedno redkeje, in ko ji je Peter to malomarnost očital, izgovarjala se je, da ima preobilo posla. Vran je bil nekoliko vznemirjen, vendar hudega ni slutil. Ljubil je Heleno z vso strastjo, katere je zmožna prava mladeniška ljubezen.

Pa zdajci je Helena opustila pisma; ves mesec ni bilo nobenega, navzlic temu da je Vran naposled v silnem nemiru pisal sleherni dan. Pet tednov pozneje pa je došel zopet list od nje. Peter ga je sprejel v pisarni, ali kakor ga je še malo prej silno želel – vendar se ni upal čitati ga takoj. Doma stoprav v svojem stanovanju je

razganil pismo s tresočimi prsti. Čital ga je dvakrat, trikrat – izprva tiho, a potem glasno, skoraj kričeče, in potlej je planil k višku ter kakor besen divjal po sobi.

Pismo pa je bilo takole:

Ljubi moj, odpusti mi! Jaz sem danes žena drugega; – usojeno mi je bilo tako! Ne povprašuj po meni in pozabi, kar je bilo, kakor izkušam pozabiti jaz. Odpusti mi in ne zaničuj me!

Helena

Z divjim grohotom se je ustavil Vran zopet pred mizo, na katero je vrgel pisanje.

»Tja se popeljem, takoj, takoj, za njo, in potem« – krčevito je stiskal pesti svoje.

Isto noč ni zatisnil očesa, a vendar je bil drugega dne mirnejši. Premišljeval je vse hladnokrvneje ter polagoma privadil se tudi temu hudemu udarcu.

Po Heleni ni poizvedoval. Nameraval je iz početka odgovoriti ji, ali tudi to je opustil. V vztrajnem delu je izkušal pozabiti prvo svojo ljubezen in poleg tega je jel uživati življenja slast, kolikor sta mu dopuščala – čas in skromno imetje. Pa tudi to ga je minilo. V dveh letih se je izpremenil v resnega, mirnega moža, kakršnega smo ga spoznali v prvih poglavjih te povesti. – – –

Danes pa – to srečanje!

Tujka, katero je bil ugledal v gozdu nad kopeljo, ta tujka je bila – Helena.

IV

Napotil se je bil proti vasi. Ali kakor hitro je še malo prej ukrenil, da ostavi takoj kopel, da se izogne vsakemu snitju z ono ženo – tako naglo se mu je omajal ta ukrep; prejšnji mir se mu je zopet povrnil, ko je korakal proti krčmi, kjer sta se bila ločila z Ivaničem.

»Haha, česa se mi je bati! Iskal je ne bodem, pa če jo srečam – tudi ne bom povešal oči. A kaj dela tu, kako je prišla semkaj – semkaj v te kraje?«

Tako je premišljeval in poslednja vprašanja so ga jela vedno bolj zanimati.

V krčmi je sedel k majhni mizi pri oknu, kjer je bilo prostora samo za dva gosta. Vran si ni želel družbe. Ivaniča, ako dojde, bi še prebil.

In res mu ni bilo treba predolgo čakati. Prišel je skoraj, toda ne sam. Vran ga je v silno začudenje svoje ugledal v družbi onih dam in gospodov, katere je bil malo prej srečal v gozdu. Pozdravil je vljudno sodnika in tačas je obrnila tudi Helena svoj pogled vanj; zdelo se je onemu, da je malo zardevala.

Vsa družba si je izbrala svojo mizo v gorenjem koncu prostorne gostilniške sobe. Helena je – bodisi slučajno ali nalašč – sela

tako, da je pregledovala lahko vso sobo, torej tudi prostor, kjer je sedel Vran.

Tega je obvezela nekakšna mrzlica; nemožno mu je bilo ostati mirnemu, in da bi udušil in utopil rastočo razburjenost, izpraznil je zapored dva kozarca vina; potem se je obrnil vstran ter zrl venkaj skozi okno na široko cesto, kjer je veter vzdigoval goste oblake sivega prahu. O pogovorih onih pri nasprotni mizi ni mogel mnogo čuti, le Ivaničev kričeči glas bil mu je vedno na uho. Zdelo se mu je, da naziva oni eno gospa »baronica«, pa spoznati ni mogel, kateri velja ta naslov. Govorili so sedaj nemški. Le časih, kadar je Ivanič umolknil, čula se je francoščina.

Nekolikokrat je obrnil sodnik svoj pogled tja gor in vselej so se srečale oči njegove s Heleninimi. In čudno! Oni pikri izraz zaničevanja in sovraštva, kateri mu je prej sijal z lica, izginil mu je polagoma in se umaknil mehjemu, tožnemu. Kako živo mu je stopil v spomin oni krasen popoldan, ko sta se sprehajala s Heleno med vrti na renskem bregu, ko jo je tresočo se in hrepenečo poljubljal in stiskal k sebi – pod njima v dolini pa so se žarili valovi veličastne reke v večernem soncu! In pozneje! Ko jo je bil obiskal čez malo let, kako srečna, kako polna najslajše nade sta bila tedaj! In potem ono grozno pismo!

Tu so se mu zopet krčevito stisnile pesti.

Sklenil je počakati Ivaniča, da se bode ločil od one družbe; pozivedeti je hotel še danes, kje biva sedaj Helena in kako je prišla v to kopel in vse drugo, kar koli ve Ivanič o nji. Čul je tudi, da so oni ukazali vpreči, a Ivanič tega ni storil. In res je stala kmalu potem lepa kočija pred gostilno, v katero sta bila vprežena dva velika konja. Njuna oprava kakor kočijaževa livreja – vse je bilo elegantno in po najnovejši šegi.

Družba je vstala in Ivanič jih je spremil do voza, pri izhodu pa mignil sodniku, da se vrne takoj.

»No, je li to vaša Rusinja?« deje Vran s posiljenim nasmehom, ko prihiti oni zopet v sobo.

»Oh, Bog varuj! To niso tujci, to so domači ljudje!« zavrne Ivanič.

»Oh, kaj – domači? Ni mogoče!«

Sodnik se je silno čudil, a vendar ga je obhajal nekak čut zadoščenja, tihega, a rastočega veselja.

»Zakaj ne? Ker govore francoski in nemški? To dela vendar vsak – kdor zna in more!«

Sodnika je jezilo Ivaničevo modrovanje.

»Povejte mi vendar – kdo je – kdo so ti ljudje,« reče nestrpljivo.

Oni se je pazljivo ozrl vanj.

»Kdo ve – kdo ve? Se li zanimate zanje – oh! Za malo baronico Heleno morda, ki je sedela vam vis-a-vis in itak mene povpraševala, kdo in kaj ste – vi! Ha, ha, kdo ve, kdo ve?«

Ivanič se je veselil bistrournosti svoje.

»Pustite burke!« zavrne ga Peter skoraj osorno, toda uvidel je takoj, da s tem pri človeku Ivaničeve bire ničesar ne opravi. Jel se je torej sam šaliti.

»Vi bi me vendar predstavili – pa morda se bojite konkurence.«

Ivanič je odgovoril z zaničljivim smehom.

»Zakaj mi tega niste prej povedali. Kdo ve, kdo ve?«

»Pa čakajte – peljiva se tja – jutri, pojutrišnjem, kadar hočete. Vedite, ti so blizu od tu z Rudnika. Oni plavolasec – to je baron Milde, nemški baron, Prus – tam od Rene nekod je doma – pa huj! – to vam je klerikalec – čudno, da vam gospod Janez ne pripoveduje o njem.«

»Je li on znan z njim?«

»Seveda – na Rudnik, v grad imate komaj tri četrti ure hoda!«

»Oh!«

Ivanič si je prižgal smotko, sodnik pa je nestrpljivo sukal kozarec med prsti.

»No – in oni – drugi?« sili Peter.

»Oni? To je baronov svak in žena njegova, Mildejeva sestra. Prišla sta tudi od tam nekod – kdo ve, kdo ve – tam od Rene, in ostaneta menda ves mesec na Rudniku.«

Zdaj je vedel Peter, da je Helena – baronica Mildejeva.

»Kako so prišli ti Nemci semkaj?« vpraša na videz malomarno, a v istini s silnim hrepenenjem, zvedeti kaj več o nekdanji ljubici svoji.

»Kako? Kdo ve – kdo ve! Denar ima ta pruski junker in kupil je pred tremi leti graščino rudniško ter jo drago plačal. Tudi mojo je kupoval – pa kdo ve, kdo ve?«

»Ali imata kaj – kaj otrok?« je vprašal Vran. Sam ni vedel, zakaj mu je tako tesno postalo pri tem vprašanju.

»Oh – nič – nič! Pa – kdo ve, kdo ve?«

Ivaniču se je zdaj to njegovo vedno »kdo ve, kdo ve« tako smešno zdelo, da se je glasno zagrohotal.

»Torej – kdaj pojdeva tja – na Rudnik?«

»Ne vem; dopust mi poteka – pa morda pojdem z župnikom tja!«

»Oh, seveda! Morda mislite, da vas bo gospod Janez bolje priporočil. Pri baronu – klerikalcu pač – pa pri lepi baronici?«

Petra je jezilo to besedičenje.

Domislil se je tudi, da bode treba Janezu iti naproti, in poslovil se je pri Ivaniču, kateri je nameraval ostati še do večera v kopeli.

Z naglim korakom se je vračal Peter po cesti, po kateri je prišel zjutraj, pa kako povsem drugačen je bil sedaj duševni njegov položaj nego zjutraj.

»Helena, Helena!« šepetala so mu sto in stokrat usna, ne da bi bil sam vedel za to, in vse misli so se mu vrtele krog vprašanja: »Ali pojdeš tja?«

»Pojdem, pojdem!« sklenil je naposled ter švignil s palico po robidovju ob cestni meji, da so ovijače odletele.

In s tem sklepom se mu je povrnil tudi prejšnji mir. Povpraševal se ni, kaj namerava s takim pohodom, kaj mu bo hasnilo, trgati stare rane in mučiti celo njo, ki je morda itak trpela; do vsega tega mu ni bilo.

»Naj bo, kar hoče!« dejal je in s tem se je izročil brezpogojno usodi svoji ...

Janeza ni dolgo čakal, prisedel je na voz in pripovedovala sta si med vožnjo drug drugemu o svojih današnjih zabavah. Sodnik seveda ni razodel skrivnosti svoje, toda povedal le, kar je izvedel po Ivaniču.

»Jaz se nisem domislil teh Mildejevih,« omenil je župnik, »če ne bi te bil že peljal tja. Znan sem tam in dobri ljudje so to.«

»Torej pojdiva jutri ali –«

»Kadar hočeš!«

Pri večerji Peter ni bil zgovoren in odšel je kmalu v svojo sobo; zaspal pa – dolgo ni.

V

Drugi dan se sodnik dolgo ni prebudil iz trdega spanja. Župnik je bil že davno opravil svojo jutranjo mašo ter pri zajtrku nekako vznemirjen povpraševal sestro, kaj je s Petrom, da ga še ni iz sobe. A potem je moral po svojem poslu venkaj v bližnjo hribovsko vas.

Malo potem je prišel Vran iz farovža. Po dolini se je vlekla še gosta megla, a posamični sončni žarki, ki so prodirali oblake, pričali so, da se bo razgrnil lep, jasen dan nad pokrajino.

Ko je bil sodnik pozvedel, da župnika ne bo do opoldne domov, napotil se je na daljši sprehod; – kam – o tem izprva še mislil ni. Vobče je bil prav dobre volje ter je veselo žvižgaje korakal proti mestu v dolini in preko njega na drugo stran, tja v nizke vinske gorice, kamor še nista bila krenila s prijateljem, kar se je mudil pod njegovo gostoljubno streho.

To je bil danes ves drug človek nego včeraj – sinoči –! Vesel, lahkoživ – na videz! In tudi morda v istini. O razburjenosti ni bilo več sledu, pa tudi ne o slabotni malomarnosti, katera se navadno polasti vsakega po hudih duševnih bojih. Vran je bil danes še bolj trden v zadnjem svojem ukrepu nego sinoči, ko ni imel niti časa premišljevati o posledicah nameravanega koraka.

»Danes ali jutri pojdeva na Rudnik,« dejal je sam v sebi ter pristavil potem zopet s porogljivim smehom: »Naj bo potem – kar hoče!«

Dospel je na griček, s katerega je ugledal lepo posuto kolovozno pot, ki se je na eni strani izgubljala v majhni, za sadnim drevjem skriti vasici, na drugi strani pa je izginila ob ostrem ovinku.

»Stavim, da je tu v obližju kakov gradič – Rudnik morda!« premišljeval je sodnik. »Saj tu nekod mora biti – drugod sva z Janezom že vse oblazila.«

V vasi je povprašal, kam drži ona cesta.

»V grad!« dejal mu je bosonog fantič.

»Kakov grad?« vprašal je mehanično sodnik.

»Na Rudnik!«

Vran je pričakoval takega odgovora. Nehote se je napotil proti gradu. A komaj je bil storil nekoliko korakov, dejal si je vendar: »Kaj hočeš sam tukaj? Popoldne pojdeš z Janezom!«

A šel je dalje.

Prišedšemu izza ovinka, odprl se mu je krasen razgled v raztegnjeno, širono sotesko, sredi katere je stal na majhnem holmu bel gradič z visokimi, neredno zidanimi stolpi in majhnimi okni, s katerih je odsevalo dopoldansko sonce; v širokem okviru ga je obdajal že po nekoliko rumen bukov gozd, pod njim po južnem bregu pa so se raztezali zeleni vinogradi.

»Torej tu – tu – je ona – Helena!«

Tako je vzdihnil Peter, sloneč ob cestni ograji. Zopet se ga je polastila misel, da bi šel takoj gor – in zakaj bi tega ne storil? Na deželi so taki pohodi običajni. Iskati je začel po žepih rokavic. A vtem je ugledal ljudi med drevjem, ki je obraščalo pot pred gradom.

»Ne, ne – z Janezom pojdem tja!«

In to skoraj glasno rekoč, vrnil se je proti domu.

Pri opoldanskem obedu sta bila oba prijatelja jako dobre volje.

Peter je pripovedoval svoje smešnice iz sodnega življenja in župnik mu jih je vračal zopet nekoliko iz svojega poslovanja. Šele pri črni kavi, katera je bila po obedu redno na župnikovi mizi, domislil se je gospodar sinočnjega razgovora.

»I – kaj pa z Rudnikom?«

»Kaj?« dejal je zategnjeno Peter, pušeč svojo smotko.

»Hočeš li tja? Danes imam časa dovolj – in naš konjič tudi!«

»Dobro!«

Rekel je to tako mirno in hladnokrvno, da je župnika osupnilo.

»Jaz nikakor ne silim,« omenil je Janez naglo in skrbno; »ako te ne miče, ostaniva doma.«

»Ne, ne – poznati moram vendar ves svoj okraj!« hitel je Peter ter stopil k oknu, da prijatelj ne vidi lahke rdečice, ki mu je silila v obraz.

Uro pozneje sta se odpeljala proti Rudniku.

Sodnik je z raznim pripovedovanjem skrival rastočo svojo razburjenost, a čim bolj sta se bližala Mildejevemu gradu, tam manj je mogel govoriti.

Janez ni pazil na to.

Sluga, ki je vzel pred gradom župniku vajeti iz rok, povedal je, da je gospoda doma. A tega mu še treba ni bilo, kajti v istem trenutku je prišel baron Milde sam po stopnicah ter z odkritosrčnim veseljem pozdravil župnika in istotako prijatelja njegovega.

»Oh, videl sem vas včeraj – in gospod Ivanič nam je pripovedoval o vas,« dejal je, obrnivši se k sodniku. »Veseli me, da ste nas počastili.«

Hitel je naprej po stopnicah.

»Baronica je malo bolehnna – migrena, zopet migrena – saj veste, gospod župnik,« nadaljeval je svoj govor ter odprl na mostovžu vrata v veliko sobo, sredi katere je stala pogrnjena miza s polpraznimi steklenicami in drugimi ostanki bogatega obeda.

Vsi trije so seli k mizi in baron je natočil prišlecema do vrha vina v velika kozarca.

»Dobrodošli!« dejal je in trčil z Vranovim kozarcem.

Tega se je polastil neznan, neprijeten čut.

»Kaj hočeš tu?« To mu je sililo v misel.

A trčil je novič s kozarcem baronovim in izpil svoje vino.

Malo potem je vstopil Mildejev svak, bivši pruski častnik, a povsem vsakdanji človek, vljudnega, prijaznega vedenja, ki pušča druge v miru, ako oni z njim istotako ravnajo.

Razgovor se je sukalo o domačih krajnih razmerah, o prihodnji trgatvi, malo tudi o politiki, potem pa mnogo o sosedih po bližnjih gradovih in v trgu.

Vrana je vse to malo zanimalo; pušil je lahkodušno baronove smotke in posegel včasih v razgovor, kolikor je bilo baš treba.

Pozneje so šli na kratek sprehod na bližnjo pristavo ob sosednjem gostem bukovem gozdu. Vrnivšim se, priskakal je na vrtu, ki je obdajal grad od treh strani, velik pes z glasnim tuljenjem naproti:

»O – Nero, Nero! Tu mora biti baronica blizu!« omenil je Mildejev svak.

»Gotovo!« pritrnil je baron.

In res so gospodje ugledali, prišedši do visoke in prostorne gabrove lope, dve dami, katerih ena jim je stopila naglo naproti.

Bila je Helena.

Zvedela je malo prej, kdo je obiskal danes Rudnik, in prišla je na vrt, da pozdravi gosta.

Zardela je nekoliko v lice, ko ji je soprog predstavil sodnika.

»Včeraj ste bili v kopeli!« dejala je in za trenutek uprla pogled v Vrana, kateri ni umaknil oči z njenega lica.

Odgovoril je nekaj, česar sam ni umel; a drugi niso pazili na to! Tudi baronova sestra je pristopila in vsa družba se je sprehajala potem po vrtu.

Župnik, baron in njegov svak so zabredli zopet v politiko, a sedaj globokeje nego prej; Vran pa je šel z gospema. Tu je največ govorila baronova sestra, a onadva sta stopila drug poleg drugega, kakor bi bilo obema nositi neznosna bremena.

Helena se je kmalu ohrabrila.

»Krasna dežela je to,« dejala je nadaljujé svakinjino opazko o prijetnem bivanju na Rudniku; »tujka sem, a vendar sem se tako privadila, kakor bi mi bila rodna.«

»Koliko let bivate že tukaj?« vprašal je sodnik.

»Tri so že minila!«

»Prej ste bili pri Nemcih?«

»Bila – v renski provinci! A ondotno posestvo je baron prodal.«

Vranu je bil ta govor mučen, kajti v svesti si ni bil, da ne izda s kako opomnjo svojo in Helenino skrivnost. Kajti to je spoznal, da je vsa njuna nekdanja razmera še skrivnost pred drugimi. Obenem pa mu je bilo le to še v mislih, kako bi mogel s Heleno – sám govoriti.

Slučaj mu je pomagal. Svakinja je odšla v grad, da preskrbi majhen obed, drugi gospodje so bili zavili z vrta navzdol na drugo stran griča in sodnik in Helena sta ostala sama pred košato gabrovo lopo, kjer sta se bila malo prej prvič pozdravila.

»Utrujena sem,« omenila je ona ter sela v naslanjač v lopi: včerajšnji izlet morda – – –«

Umolknila je, ker se Peter ni ganil s svojega mesta pred vhodom lope.

»Sedite vendar!« deje baronica veleč in pokaže stol poleg sebe. Vran je ubogal molče kakor otrok.

Sedela sta tiho nekoliko trenutkov in sodnik je s svojo paličico brskal po gladkem prodcu, s katerim so bila tla na debelo posuta. Vsa energija ga je bila minila.

Hipno se obrne baronica naglo k njemu.

»Hvala vam – gospod Vran – tisočera hvala, da ste prišli k nam, k – meni!« Glas se ji je na lahko tresel, a tem melodioznejše je zvenel sodniku v uho; to je bil znani ljubki glas, katerega je bil zadnjič čul daleč, daleč tam na goratem bregu mogočne nemške reke; in zopet se mu je zazdelo, kakor bi se bilo vse ono stoprav sinoči godilo.

Toda ozreti se ni mogel v njo.

»Hvala vam!« ponovila je ona potihoma.

»Zakaj, čemu?« govoril je polglasno in skoraj hripavo.

»Zakaj, čemu? Ker sem včeraj, ko sem vas srečala tam v gozdu nad kopeljo – ker sem včeraj in še danes do trenutka, ko ste došli sem – vedno mislila, da me zaničujete tako – kakor – kakor sem brala včeraj z vašega lica – – –«

»In kdo vam trdi, da vas ne?« – deje on in vstane.

»Ne – ne tako!« ustavi mu ona govor ter stopi poleg njega. »Vi me obsojate, a ne zaničujete me. In ko bi vi vedeli – oh –«

Solze so ji zalile oči.

Po pesku zunaj lope so zahreščali težki koraki; vrtnik je šel mimo.

Baronica si je otrla oči ter plaho zrla za mimogredočim; a ta se ni menil zanju.

»Pojdiva! Pojdiva za onimi!« dejala je vznemirjena. A pri izhodu iz lope se je obrnila zopet nazaj k sodniku in mu burno ponudila majhno roko svojo. Ta jo je prijel in stiskal; zmračilo se mu je pred očmi in v svoji razburjenosti je hotel Heleno objeti in reči ji, da ljubezen do nje še ni ugasnila v njegovem srcu in da plameni sedaj bolj nego nekdanj – in da je vse drugo pozabljeno – pozabljeno. –

A ona je stala že zunaj na široki peščeni poti in izza visoke, s cvetočimi georginami obraščene gredice jima je zvenel pogovor prihajajočih gospodov naproti. –

Prijatelja sta pozno ostavila grad.

»Obiščite nas vendar večkrat, gospod sodnik! Iz Križa ni tako daleč, da bi se s tem izgovarjali!« dejal je baron Milde pri slovesu.

»Da, res pridite k nam!« pristavi Helena z običajno ljubeznivostjo in Vran je čutil, ko ji je poljubljal roko, da mu je njegovo na lahko stisnila.

»Pridem, gotovo pridem!« obljubil je nekako ognjeno, da se je župnik nehote ozrl vanj.

VI

Čez štirinajst dni sprejel je Vran po pošti kratko pismo, katerega vsebina ni bilo drugo nego lakonične besede:

Zakaj Vas ni blizu?

Podpisa ni bilo, a sodnik je brez istega spoznal pisavo Helenino.

Posloval je že v Križu. Iz Grma je bil odšel drugega dne po svojem pohodu pri Mildejevih in od onega časa ni bil čul o svojih tamošnjih znancih in prijateljih. Obilo dela je imel in zato mu tudi misli niso uhajale premnogokrat tja na – Rudnik. A to pismo ga je zopet razvnelo. Bilo je zjutraj, ko mu je došlo, in malo potem je prisopihal tudi graščak Ivanič v urad.

»To je neumno! To je neumno! Kdo ve – kdo ve!« kričal je že pri vratih. »Pa da me ne boste zaprli – kdo ve, kdo ve!«

»I, kaj vam pa ni po volji?«

»Da na takov dan določite mojo obravnavo! Rajši bi pustil te uboge goldinarčke – nego prihajal danes pravdat se!«

»Kaj pa je danes?«

»Lov, velik lov v Jablanici! Tam je še nekaj srnjakov in zvečer – zadnja gonja – huj! – izvrstno vino, klasična jed, kdo ve, kdo ve! Pa k zadnji gonji pojdem! Ali vi niste lovec?«

»Ne!«

»Škoda! Gospod Janez, prijatelj vaš, bo tudi tam in baron Milde in vsi sosedje; Mildejevega svaka pa ni več tu –«

»Je li odšel?« vprašal je sodnik naglo.

»Da, da – pred par dnevi!«

Vranov ukrep je bil gotov! Boljše prilike ni imel iti na Rudnik nego danes. Janeza ni bilo doma – tam torej pusti lahko svoj voz z izgovorom, da je hotel obiskati župnika, in potem pojde peš v grad k Heleni; saj barona in svaka in sestre danes tudi ni tam.

In kakor je bil sklenil, tako je storil.

Okoli treh popoldne je bil že v Grmu in tam mu je Urša obžalujé naznanila, da je župnik na velikem lovu v Jablanici.

Peter je igral svojo vlogo prav dobro. Ponudil se je nekoliko pri župnikovi sestri, a potem ji dejal, da gre na sprehod.

Odšel je po znani poti na Rudnik.

Gosto listje mu je šumelo pod nogami, ko je stopal po klancu proti gradu ter skozi vejevje visokih kostanjev upiral svoj pogled v majhna, v večernem soncu bleščeča se okna.

Za trenutek se mu je dozdelo, da vidi v enem – Heleno, in vsa kri mu je silila k srcu. Toda zmotil se je bil.

Pred gradom ga je pozdravil Nero z glasnim lajanjem in stari vrtnik se je pokazal izza ogla. Povedal je, da gospoda ni doma. Sodnik se skoraj ni drznil, po drugih vprašati; toda oni je sam pristavil:

»Gospa baronica pa so gori!«

»Torej, oglasite me!«

»I, saj ni treba,« menil je vrtnik dobrovoljno. »Pri prvih vratih na mostovžu potrkajte.«

Vran se je nasmehnil in šel, kamor mu je bilo svetovano. Stopil je v sobo, v katero ju je bil z Janezom privedel baron Milde pri

prvem njunem pohodu; pa ni bilo nikogar; iz sosednje sobe se je čula godba na klavirju.

Nero, ki je bil šel za sodnikom, tekel je tja in vtem je že prenehala igralka – Helena.

»Kaj pa je – Nero? Od kod si pa ti prišel?« dejala je ter osupla vstala, čuvši korak v prednji sobi.

Toda v vratih je že stal sodnik.

»Vi, vi ste?« vzkliknila je baronica in temna rdečica ji je silila v lice.

»Ubogal sem vas!« dejal je Vran v vidni zadregi, a takoj ga je bilo sram teh afektiranih besed.

»Pridite, pridite,« hitela je ona ter šla pred njim skozi drugi dve sobi v mali svoj salon. Ta je bil v južnem oglu grada in zahajajoče sonce ga je razsvetljevalo s svojimi rdečimi žarki. Iz okna pa se je videlo po dolini dolgo, belo cesto.

Sem prišedši, se je obrnila Helena zopet k sodniku; obraz njen je kazal navaden vesel izraz in tudi prejšnja rdečica je bila izginila.

Molče je ponudila z roko sodniku nizek naslanjač, sama pa sela k oknu.

»Naj se li izgovarjam?« dejala je potem hlastno. »Pa saj me niste krivo umeli ali – celo sodili po mojem pismu?«

»Jaz sem si tolmačil vrstice tako – da želite govoriti z menoj ...« zavrnil je Vran s poskušano hladnokrvnostjo.

»Tako je! Govoriti hočem, moram z vami; – zadnjič to ni bilo mogoče.«

Igrala se je s svilenim svojim robcem ter zrla napol vstran skozi okno.

Vran ni vedel besedice na to. Dvakrat, trikrat si je obrisal pot s čela in ni se drznil ozreti v lepo ženo. Vse drugo, še skoraj radost se ga je lastila, a vsa nekdanja boleost bila je pozabljena.

»Ali smem govoriti o – nekdanjosti?« vprašala je ona po kratkem molku in uprla vanj svoje velike, temne oči; roki pa je pritisnila sklenjeni k prsim.

»O nekdanjosti?« ponovil je sodnik mehanično ter zrl v tla.

»Da, da,« hitela je baronica, »ločila sva se – ločila sem se od vas tako, da me spomin na to boli in peče, odkar se je ono zgodilo. Kajne, da sem odkritosrčna!«

Peter se je pikro nasmehnil, ali ona ni pazila na to.

»Oj, jaz sem bila že kaznovana za vse to, prehudo kaznovana; v naši hiši ni sreče! Na videz, da, da – smo srečni in imamo, česar si želimo, pa vendar ...«

Solze ni bilo v njenem očesu, toda glas se ji je tresel in Petru je segal globoko v srce.

»Kaj hočete?« vprašal je polglasno.

Mislil si je, da ga bode vprašala, je li odpušča nezvestobo. Pri-trdil bi bil iz vsega srca, saj mu je bila vzplamtela zopet vroča ljubezen do nje, taka, ki vse odpušča in ki vse pozabi – tudi poštenje svoje.

Pa tega ona ni vprašala.

»Ste li pozabili name?« zašepetala je ter zakrila obraz z rokama.

»Nikdar, nikdar – Helena!« vzklikne on, stopi burno pred njo in ji sname roki z lica.

In ona mu je pustila. Potegne jo na lahko k sebi, objame in poljublja jo kakor pred leti, ko je bila še nevesta njegova, ko je daleč, daleč tam slovo jemal od nje, v nemški njeni domovini. Pa sedaj ni mislil na to, da je ona – žena drugega.

»Me li še ljubiš, Helena?« vprašal je.

Odgovorila ni, toda oklenila se ga je okoli vratu in gorak poljub njen povedal mu je več nego zgovornost vsega sveta. –

Mrak je bil že legel na zemljo, toda onadva sta sedela pri oknu, drug poleg drugega, ne da bi pazila na bližnjo noč; vtem tudi nista čula, da je po klancu navzgor naglo pridrdral vozič ter obstal pred gradom. Tudi koraka po mehkih preprogah sprednjih sob nista čula – toda vtem je stopil že nekdo v mali salon.

Pred njima je stal – župnik Janez.

Baronica je izpustila sodnikovo roko ter plaho planila kvišku; a prepozno je bilo. Župnikovega bistrega očesa ni bilo mogoče varati. Pa sam je bil bolj prestrašen nego onadva. Izpregovoriti ni mogel besede.

»Za božjo voljo! Kaj je – kje je baron, kje je mož moj?« vzklknila je po prvem hipu Helena.

»Vi morete še povpraševati po njem?« zavrnil je župnik srdito.

Helena je hotela ponosno dvigniti glavo in ostro odgovoriti; toda pred Janezovim pogledom je povesila oči. Pa slutnja, da se je nekaj zlega zgodilo, premagala je vse drugo.

»Kaj je z baronom?« vprašala je iznova, a sedaj trdo, skoraj zapovedujoč.

Janez ni imel volje takoj odgovoriti. Ustni je stiskal in srpo gledal onadva.

»Baron,« dejal je potem počasi; »zaradi njega prihajam tu sem. Nesreča, majhna nesreča –«

Helena je stala bleda kakor zid pred duhovnikom in le siloma izustila: »Govorite, govorite!«

»Ne strašite se, nevarnost ni velika. Baron je pri vrnitvi z lova zdrsnil čez skale in se poškodoval – a zdravnik je rekel, da ni nevarno.«

»A kje je, kje je?«

Hotela je mimo župnika venkaj iz sobe.

»Ostanite!« velel je oni še vedno osorno; privedo ga kmalu in potem –«

Pri teh besedah se je ozrl gospod Janez v sodnika, ki je ves čas molče stal ob strani.

Baronica je umela ta pogled.

»Jaz moram dol, naproti mu!« dejala je odločno in izginila iz sobe.

Prijatelja ostaneta sama.

Peter je bil prvi, ki je končal mučno molčanje.

»Kaj je z baronom?« vprašal je potihoma.

»Pobil se je, hudo pobil! Pa ti, čemu povprašuješ? – Pojdi, pojdi, zate tukaj ni mesta!«

Župnik je bil sedaj sodnik.

Vran je upognil glavo, kajti imel ni moči pogledati prijatelju v lice. Obrnil se je proti vratom.

»Počakaj me doma!« velel je Janez za njim.

Oni ga je čul, toda odgovoril ni.

Čudno mu je utripalo srce, ko je hitel po klancu navzdol. Sram ga je bilo in kesal se je – pa poleg vsega je stala pred njegovim duševnim očesom vedno še krasna podoba Helenina.

Prispel je ves razburjen do konca drevoreda v dolini, in ko je stopil venkaj na plano, ugledal je hipno pred seboj baronico. Hitela je bila do semkaj soprogu naproti.

Vran je obstal poleg nje.

»Helena, Helena!« zašepetal ji je ter izkušal prijeti za roko.

Pa ona se je jokaje obrnila vstran.

»Pustite me in ogibajte se me! Glejte, kazen je že tu!«

»Oh, jaz te ne pustim, ne pozabim!« hitel je on strastno. Beseda mu je pošla. A potem je nadaljeval:

»Pojdi z menoj, Helena! Popeljem te, kamor hočeš, vse pustim zaradi tebe, delaven sem in svet je širok – pojdi z menoj!«

Mirnega premišljevanja sedaj ni bil zmožen.

Ali ona je odmajala z glavo.

»Pustite me, gospod!« odgovorila je mirno in tako resno, da je oni nehote odstopil za korak. »Ne čutite li, da nisva namenjena drug drugemu? Pa kaj govorim? Vidite – zapustila sem vas, ker me je mikalo bogastvo in ime baronovo – oh, res, da, tako podlo sem računala!«

Vran se je tresel pri teh besedah.

»Ni res, recite, da ni res, kar ste sedaj govorili!« vzkliknil je hripavo.

»Resnica je,« ponovila je ona neusmiljeno; »in danes, danes sem hotela nezvesta postati soprogu, onečastiti njegovo ime – zakaj? Da vam vrnem storjeno krivico? Ne, ne, tega ne morem več – –«

Zdajci se je začulo ropotanje koles pred njima na cesti in baronica je hitela vozu naproti.

Sodnik pa je krenil na stransko stezo; z roko si je tiščal čelo in taval dalje po temi.

VII

Prispel je v farovž malo pred Janezom. Uršinega ogovora še čul ni, nego je šel naglo po stopnicah v prvo nadstropje, vžgal si je luč v sprednji veliki sobi ter čakal tam župnika.

Ko je le-ta vstopil, šel mu je naglo naproti.

»Kaj je z baronom?« vprašal je polglasno.

»No, jaz mislim, da okreva; tudi zdravnik trdi tako!« dejal je Janez, ne da bi se ozrl v sodnika.

»Janez!« zaklical je oni glasno in prijel duhovnikovo roko.

Ta je uprl resni svoj pogled vanj.

»Poslušaj me, Janez! Ti me moraš slušati! Vse življenje moje skoro leži pred teboj, samo enega, najbridkejšega dogodka ne veš. Pa danes, danes ne smem več molčati o njem – vsaj tebi ne, samo tebi ne!«

Župnik se je osupel obrnil k Vranu. Sedla sta k mizi in sodnik je jel pripovedovati bridko povest svoje prve in edine ljubezni. Opisoval je srečne dni v Kolonji, nenadno izdajstvo svoje ljubice, poznejše življenje svoje, vse, vse je odkril prijatelju. In potem novo srečanje z njo in današnji shod na Rudniku.

Čim dalje je pripovedoval sodnik, tem milejši izraz je legal na župnikovo lice in gorko milovanje je sevalo iz njegovuh oči.

»In kaj hočem sedaj?« končal je Peter strastno povest svojo.

»Kaj sedaj? Se li spominjaš prvega večera, ko si me obiskal tu in sva sedela pri tej mizi v živem razgovoru? Vprašala sva drug za drugega: ›Si li srečen?‹ In kakova sta bila najina odgovora? Ti si dejal: ›Kaj pa je sreča – kaj zadovoljnost?‹ A jaz sem zavrnil odkritosrčno, da sem srečen! Se li spominjaš?«

»Spominjam!« odkimal je zamišljeno sodnik.

»In glej, prijatelj, razloček med nama je le ta, da sem jaz že davno utešil in udušil enako strast, katera sedaj v tebi kipi. Težko, grenko, bridko je to, pa kakor smo nizki in umazani vsi na svetu v svojih strasteh in v hrepenenju svojem, tako srečni in blagi postanemo, kadar nam je možno, udušiti strasti svoje. In to je možno!«

Sodnik se je nezadovoljno obrnil v prijatelja.

»Ne, ne Peter! Jaz ti ne bom pridigoval! Tudi nisem jaz prvi, ki te uči prave sreče v zatajevanju, in nisem poslednji, ki je prišel do njenega spoznanja. Tudi npravno stališče pustiva v miru! Ostaniva na tvojih golih, realnih tleh! Kaj hočeš z baronico? Žena tvoja ne more biti, dokler živi njen soprog – in ta bo živel; – ljubica tvoja pa ne sme biti –«

»Zakaj ne?«

»Ker te bo baron ubil! In če že nečeš te realne nagote – ker bi te i jaz zaničeval iz vse duše svoje!«

Oba planeta kvišku.

»Janez!« vzklikne sodnik.

»Da, da! Izbrisal bi te iz spomina svojega, in ko bi se mi vsilil kdaj ...«

»Dovolj, dovolj je!« –

Malo potem se je sodnik odpeljal. – – – – –

Več mesecev ga ni bilo videti v Grmu in tudi župnik Janez ni imel prilike obiskati ga v Križu.

Baron Milde je okreval, toda še v bolezni svoji je bil sklenil prodati rudniško posestvo in preseliti se zopet v Nemce.

Helena mu ni branila.

Kupec se je kmalu našel, in komaj je skopnel sneg po južnih brdih krog Rudnika, ostavila sta Mildejeva grad svoj. Pri odhodu obiskala sta župnika Janeza in v trenutku, ko je bila z župnikom sama v sobi, izročila mu je baronica zavitek pisem.

»Dajte to – Petru!« zašepetala je. »To so nekdanja pisma njegova!«

Župnik jih je spravil, toda odgovoril ni ničesar.

Zvečer pa se je čudila Urša, kaj maši gospod Janez v peč in zakaj stoji tako dolgo pred njo, dokler ni vse ono – pepel, sam pepel.

In Peter?

Prišel je zopet v Grm. Spomlad je bila tu in vinogradi pod grmskim farovžem so se svetili v krasnem zelenju; na župnikovem vrtu pa so dehteli celi šop belih šmarnic.

Tedaj je prišel sodnik zopet k staremu – edinemu prijatelju.

In tako stori večkrat tudi še dandanes! Toda ne več spomladi, ampak v gorki jeseni, kadar dozori žlahtna kapljica po grmskih brdih, tedaj zapusti Peter oddaljeno prašno stolnico in težavni, akoravno visoki svoj posel – ter se odpočije nekoliko tednov pri blagem prijatelju – gospodu Janezu.